

P. VIRGILIO MARÓN
Bucólicas. Geórgicas
Apéndice Virgiliano.

Introducción general de J.L. Vidal.

Traducciones, introducciones y notas de T. Recio García y A. Soler Ruiz, Editorial Gredos, Biblioteca Clásica Gredos, n. 141, Madrid 1990, 600 p.

No tenim pas el costum de fer recensió de traduccions, a no ser que l'ocasió s'ho valgui realment. Així, ho vam considerar interessant quan va sortir l'excel·lent treball d'A. Holgado sobre la Farsàlia de Lucà (cf. *Faventia*, 7/2 -1985-, p. 125-127) i (no publicat encara quan escrivim aquestes pàgines) quan van coincidir en el temps i en l'espai les dues primeres traduccions catalanes del Satiricó de Petroni (fetes per A. Berrio-R. Giró i per J.M. Pallàs).

En aquesta ocasió tornem a pensar que val la pena donar notícia de la publicació, en la magnífica Biblioteca Clásica Gredos (núm. 141), del primer volum de les obres de Virgili Maró, per dues raons: perquè la col·lecció, i no saltres amb ella, s'enriqueix amb un imprescindible «Virgili» i perquè s'ha tingut la voluntat de coordinar la col·laboració de diferents especialistes, el treball dels quals ha propiciat un primer volum seriós i, sobretot, molt útil. Aquest volum de la BCG conté una *Introducción general* (p. 7-146) a càrrec de J. L. Vidal i les traduccions, també amb introducció i notes, de les Bucòliques (p. 149-226) i Geórgiques (p. 229-393), a càrrec de T. Recio García, i de l'Apèndix virgilià (p. 397-596), a càrrec d'A. Soler Ruiz.

L'estudi que constitueix la introducció és la primera síntesi global de la vida i obra de Virgili que ens ofereix

un especialista de la capacitat i coneixements del professor Vidal, i és aquest estudi el que proporciona «preferència» al volum; perquè no cal oblidar que de traduccions castellanes de l'obra del mantuà en tenim moltes (cf. p. 136 de la introducció), però que vagin acompanyades d'un bon estudi preliminar de les característiques del que tenim ara davant n'hi ha molt pocs (no hem volgut enfocar aquesta recensió intentant fer una comparació amb el darrer treball espanyol que podria posar-se al costat del llibre que ara «presentem», el *Virgilio*, d'A. García Calvo, Madrid, 1976, perquè no són obres comparables, ni en intencions ni en resultats).

J.L. Vidal ens l'ofereix en un moment important de la seva dedicació a Virgili, quan ha sortit fa relativament poc la seva col·laboració en l'actual (i per molts anys!) obra fonamental de referència pel que fa a qualsevol tema virgilià: «Letteratura catalana», s.u. «Spagna», a l'*Enciclopedia Virgiliana*, vol. IV, Roma, 1988, p. 972-975. Tenint com a fil conductor el decurs cronològic de la vida del poeta, Vidal ens acosta, amb erudició, però també amb un difícilment amagable entusiasme, a l'obra poètica d'aquell el nom del qual «omple la història d'Occident» (p. 7). Ho té més fàcil que molts de nosaltres, perquè el seu profund coneixement de les *Vitae vergilianae* li proporciona un accés directe al primer «arxiu» de dades sobre el poeta, «arxiu» que cal utilitzar, però, amb extrema precaució pel que fa a la crítica de la informació que conté. Aquesta informació és utilitzada per escriure l'aclaridor apartat dedicat a les dites *Vitae* (p. 13-23), ara bé, també surt constantment, al llarg de totes les pàgines, donat el caire cronològic (lligat a l'obra) que atorga Vidal a la introducció. Perquè no es pot fer d'una altra

manera: una correcta anàlisi de l'obra d'un autor ha de partir, al nostre entendre, del principi que vida i obra són un *totum reuolutum* i això inclou, no solament el poeta i la seva circumstància creadora («laboral», diríem), sinó també (i amb no menys intensitat) el seu entorn social en general. Vidal ho entén també així, i les referències a aquest entorn són tan constants (especialment ben descrita la relació entre Virgili i Horaci) com a les dades extremes de l'obra mateixa. Es parla de la seva formació juvenil, ambicions, influències i entorn, en relació amb la seva primera obra; succeeix el mateix amb la seva maduresa que, feliçment, reuneix la part vital amb la poètica (època de les *Geòrgiques* i inici de l'Eneida) i acaba quan es trenca el fil de la vida de Virgili, malauradament, sense que, en aquest cas, coincideixi amb el seu vist-i-plau al *magnum opus*: l'Eneida. Vidal fa coincidir aquest punt culminant de la seva «narració» sobre Virgili amb la referència a un dels highlight (permeti-se'ns la llicència idiomàtica, pel valor literal de l'expressió anglesa) en la reflexió al voltant de Virgili: *La mort de Virgili*, de Hermann Broch, que l'introducció tan raonadament admira i que, a més d'oferir elements importants per entendre el poeta, ofereix molts paral·lels formals amb el tarannà poètic del mantuà.

Continua la introducció (per exigències del «guió» de la BCG i perquè la informació és necessària) amb un apartat dedicat a la transmissió del text virgilià, on es repassen els *codices antiquiores*. No es detura, però, aquí la cosa i, a més de fer-se obligada referència als «Virgili» il·luminats (tant importants en la història de la il·lustració dels llibres manuscrits), s'hi parla també de les *éditiones principes*, del comentari i de les restants edicions,

fins arribar a la «canònica» oxoniense de Sir Roger Mynors.

El segon punt important d'aquesta introducció (el primer era el dedicat a les *Vitae*) el constitueix l'apartat final, dedicat, com era d'esperar, al *Fortleben* de Virgili, especialment important en un poeta que ha ajudat a «formar» el món occidental des del moment de la seva mort. J.L. Vidal es dedica a repassar-lo d'una manera gairebé exhaustiva. Encara que en faci referència explícita (cf. p. 111, nota 238, al final, amb la cita del treball clàssic del malaurat Hoogma), pensem que hauria estat molt interessant dedicar una mica més d'espai a caracteritzar un dels aspectes fonamentals d'aquesta pervivença de Virgili, sobre tot, en les capes més populars de la població: pensem en la seva influència sobre els *Carmina Latina Epigraphica*, és a dir, sobre la poesia de carrer, sovint anònima, de cada dia i a l'abast visual de tothom. És en aquesta repercussió on podem palpar realment i en «directe» la influència del poeta en la seva posteritat més immediata.

La introducció prossegueix el repàs dels autors i textos més significativament influenciats pel poeta, des del segle i aC fins al xx dC. Per construir aquestes darreres pàgines, Vidal es nodreix del seu fecund treball anterior, però també (com ell mateix s'honora en reconèixer) de treballs significatius com els dels professors Dolç, Echave Sustaeta i Medina, sense oblidar el que, pensem, l'autor considera com a més important estudi filològic virgilià del s. XIX, el «Comparetti».

La introducció està magníficament completada per una bibliografia d'obres de repertori bibliogràfic i d'estudis recents, ordenada temàticament i cronològica, complement de la molt abundant bibliografia citada en notes a peu de pàgina i de les bibliografies més especifi-

ques que hom pot trobar en altres apartats, dedicades a Bucòliques, Geòrgiques i Apèndix.

Aquests capítols (els de la traducció, volem dir) contenen, cada un d'ells, la seva pròpia introducció, que no creua (per sort) gaire informació amb la introducció general (mèrit de qui ho hagi coordinat, que no sabem qui és), perquè treballa específicament en els aspectes més tècnics i literaris de les obres (fonts literàries, tècnica compositiua, anàlisi literària molt general i bibliografia específica). Trobem a faltar, en canvi, una referència a l'aspecte mètric (que no hi hagi text llatí no és «excusa») de l'obra, com també una anàlisi estilística més intensa.

Sobre la traducció, poca cosa volem dir (per paradoxal que pugui semblar): solament que s'ha optat pel «format» més habitual en la traducció de poesia, la prosa, i que, al nostre entendre (qüestió de gustos, ho reconeixem), té un aire excessivament arcaïtzant.

Pel que fa a l'Apèndix, el traductor tria el seguiment de l'edició dels «Oxford Classical Texts», que inclou les *Dirae*, *Culex*, *Aetna*, *Copa*, *Elegiae in Maecenatem*, *Ciris*, *Priapea et catalepton*, *Priapeum* «quid hoc noui est», *Moretum*, *De institutione uiri boni*, *De est et non* y *De rosis nascentibus*. Una elecció editorial segura.

Tots els textos traduïts van acompanyats d'uns bons índexs de noms que faciliten l'accés a informacions concretes. Especialment interessant, per la dificultat crítica dels poemes, és l'índex de l'Apèndix, que dona informació, a través de diferents convencions tipogràfiques, dels noms situats en passatges de dubtós enteniment o producte de conjectures editorials.

No podem fer altra cosa, per acabar, que recomanar la lectura i consulta, quan s'escaigui, d'aquest primer volum

de Virgili a la Biblioteca Clàssica Greco i esperar que la continuació, dedicada a l'Eneida, l'acompanyi ben aviat.

Joan Gómez Pallarès

PETRONI *Satiricó*

Traducció d'Albert Berrio i
Romà Giró, Columna Edicions,
Barcelona 1988, 170 p.

En l'àmbit de la traducció al català és realment sorprenent que una obra tan fonamental com el *Satiricó*, cabdal en la tradició científica de la filologia clàssica, no hagi estat traduïda fins a les acaballes del 1988. Curiosament, però, justament en aquest mateix any han estat ducs les traduccions publicades, i ambdues destinades a un públic no especialitzat: la d'A. Berrio i R. Giró, i la de J.M. Pallàs (Edicions dels Quaderns Crema).

La traducció d'una obra tan complexa com el *Satiricó* és, sens dubte, una tasca coratjosa, plena de paranys. El traductor ha de mantenir un difícil equilibri, assumint, d'una banda, el caràcter anacrònic del text, que és «un espill de la corrupció, de l'agudesia i de la cultura que impregnaren la societat de l'època de Neró» en paraules de Miquel Dolç; i de l'altra, tota la dosi de ingenuïtat, frescor i desvergonyiment que se'n desprèn. Afegeix mèrit a l'empresa l'intel·ligent ús de diversos nivells de llenguatge i la seva multiplicitat, que aboquen a una immediatesa fàcilment perceptible pel lector d'avui. Parlar del *Satiricó* és, doncs, parlar també de llen-